

BOEKBESPREKING

Postille 1959 — 1960 en *Postille* 1960 — 1961, onder Redactie van de Werkgroep Kerk en Prediking, Boekencentrum N. V., 's-Gravenhage, respektiewelik 332 en 317 bls.; prys in Suid-Afrika ongeveer R2.

Die jaarlikse *Postille* van die Werkgroep Kerk en Prediking is onder ons predikante so bekend dat 'n mens byna met 'n aankondiging kan volstaan. Vir elke Sondag van die jaar is daar 'n preekskets. Die indeling volg die kerklike jaar streng en keer op keer word die keuse van die preekstof gemotiveer aan die volgorde van die kerklike jaar. Wat so waardevol van die sketse is, is dat dit nie uitgewerkte preke is nie — daarvan behoort 'n predikant tog nie gebruik te maak nie, al kan hy dit lees vir sy eie verryking. Dit gee 'n mens egter in beknopte vorm die agtergrondsmateriaal, die ploegwerk wat nodig is, die werk wat die predikant in die studeerkamer moet doen maar nie op die preekstoel tentoonstel nie. Die *Postille* kan en mag nie die predikant se eie ploegwerk vervang nie, maar is tog 'n baie groot hulp in die weeklikse arbeid om preke te maak.

In die twee uitgawes onder bespreking is daar egter iets meer as net die weeklikse preekmateriaal: *Postille* 1959 — 1960 bevat die eerste van drie dele van 'n skets getitel „Homiletische Richtlijnen”. Die drie dele handel oor die vrae: 1. Wat prediken wij? (gepubliseer in *Postille* 1959 — 1960); 2. Voor wie prediken wij? (gepubliseer in *Postille* 1960 — 1961); en 3. Hoe prediken wij? (wat in *Postille* 1961 — 1962 sal verskyn). Die twee dele wat nou reeds verskyn het, is hoogs lesenswaardig en verdien die aandag van elke predikant.

Prof. P. S. Dreyer.

WALTHER ZIMMERLI, *Ezechiel*. *Biblischer Kommentar, Altes Testament*, XIII, 1, 2, 3, 4,. Verlag der Buchhandlung des Erziehungsvereins Neukirchen Kr. Moers, 1956, 1957, 1958.

In die vorige aflewering het ons uit hierdie kommentaarwerk reeds bespreek H. J. KRAUS, *Klagelieder en Psalmen*, Lf. 1. Die Esegïelverklaring van die hand van Prof. ZIMMERLI, Göttingen, waarvan ons vier afleweringe (hfst. 1 — 14) ontvang het, is 'n werk van groot kaliber en van sterling kwaliteit. Die boek Esegïel stel hoë eise aan die uitlegger, sowel vanweë die teksvorm as wat vrae van eenheid, later bewerking, voorstelbaarheid van sy inhoud, plek van werksaamheid van die profeet, vreemdheid van sy optrede en gedraging, en bedoeling van sy uitsprake betref. Die skrywer van hierdie kommentaarwerk het by al die vrae met buitengewone akkuraatheid en skerpsinnigheid ingedring in die probleme en tegelyk met helderheid van uiteensetting daarop ingegaan. Dit is vir die lande van Dietse spraak ook besonder verheugend om te bemark hoeseer hy onder die geraadpleegde literatuur ook die in Nederlands verskene werke allermins ver-

waarloos het. Van VAN SELMS se uitleg in *Die Bybel met aantekeninge*, dl. II, Kaapstad 1958, kon die skrywer in hierdie aflewering nog nie kennis geneem het nie en dit is ook die vraag of hierdie Bybeluitgawe wel voldoende in die buiteland versprei en ter bespreking toegestuur is.

Opvallend is ook hier die konserwatiewe houding ten opsigte van die Masoretiese teks, die erkenning van een plek van werksaamheid van die profeet, die aanvaar van groot eenhede in die samestelling van die boek, dikwels deur die profeet self (in teenstelling met 'n sedert GUNKEL en GRESSMANN oorheersende neiging om slegs kort oorspronklike profetiese spreuke te onderstel), die ernstige en geslaagde pogings om die voorgeskiedenis van die profetiese ervarings, voorstellingswêreld, uitdrukkingsmiddels en hoofpunte van sy prediking in die Ou Testament self na te speur en te herontdek, en in die „Ziel” - rubriek 'n bybels - teologiese getuïenis te gee wat vir verstaan van die hele Skrif sowel as vir sy gebruik in die prediking van die grootste nut is, waarby ZIMMERLI insake die deurtrek van die lyne na die Nieu testamentiese getuïenis en die christologiese interpretasie gelukkig baie meer beheers en sober is as ander medewerkers.

Intussen beteken dit alles nie dat die skrywer die kritiese ontleedmes uit hande gee en die menselike intellek gewelddadig onderdruk en verdring nie. Hy meen baie later bewerkings van die oorspronklike teks te moet aanwys, en spreek gedurig van 'n „Nach-interpretation”, gedeeltelik miskien van die hand van die profeet self in later jare en onder die indruk van later gebeure, maar meestal van die hand van manne uit die skool van Esegïël. Dit is 'n baie groot hulpmiddel by die gebruik van die boek dat die skrywer telkens die deur hom veronderstelde, gerekonstrueerde oorspronklike teksvorm van bepaalde perikope in *extenso* aanbied, en in die verklaring eers hierdie teks eksegetiseer, en daarna die veronderstelde later toe- en tussen gevoegde passasies. Die groot verrassing is egter ook hier, dat hierdie produkte van later redaksie van die boek, nie om dié rede as teologies minderwaardig en minder geldig beskou word nie, maar ewe ernstig op hulle teologiese inhoud en getuïenes ondersoek word en hulle waardige plek kry in die Bybelse prediking en sy geskiedenis.

Dit is ook weldadig om te bemerk dat die skrywer nie bang is om 'n *non liquet* uit te spreek, waar 'n woord, 'n teks, 'n probleem met die huidige gegewens nog nie tot klaarheid te bring is nie. Hoe baie verhelderende resultate die regte hantering van die metodes van die ‚Traditionsgeschichte’ vermag op te lewer, blyk op menige bladsy; ek wil slegs wys op die gevalle van die moontlike samehang van Godsaanskouing (as tronende koning) en profetiese roeping (i.v.m. hfst. 1 — 3), die besondere van die „profetiese handeling” („Zeichenhandlungen”, hfst. 3:22 — 5, en „Ausdrucks-handlungen”, hfst. 6), die „Entrückungserlebnis” (profetiese verplasingservaring; hfst. 8) en bv. die sakraalregterlike formuleringe in die in saaklike wetstyl gegewe goddelike afwysing van godsprake aan afgodiesgesinde orakelsoekers (hfst. 14).

Uitermate belangrik is ook die nadruk wat ZIMMERLI telkens lê op die geskiedkundige betekenis van die Godswoord (sometyds verbonde met die daardeur opgeroepe profetiese handeling), vgl. veral by die behandeling van Esegïel se sending (hfst. 2, S. 83 — 85) en van die uitdrukking „En die woord van die Here het tot my geskied” 3:16vv, (S. 88f.). Dit is, moontlik onbedoel, ’n weldadige korreksie op die onbevredigende gevoel wat baie hanteringe van die tradisie-historiese metodes agterlaat as hulle die vraag na die werklike storie deur die sisteemdwang van hulle toepassing te veel verwaarloos.

Hier en daar mag mens vraagtekens stel, bv. of die pogings om in die deur die profeet gewraakte vorme van sondige erediens in die tempel (hfst. 8 — 11) aberrasies van bedoelde Jahwe-verering te sien, wel geslaag kan heet. Maar oor die algemeen en in verreweg die meeste gevalle beteken die uiteensettings van die skrywer groot eksegetiese wins met sterk oortuigingskrag. Hier is ’n meester in sy vak ewe geboeid aan die arbeid as wat hy ’n boeiende werkstuk lewer.

B. GEMSER

HANS WALTER WOLFF, *Dodekapropheten, Hosea*. Biblischer Kommentar, Altes Testament, XIV, 1, 2, 1957, 1958. Verlag Erziehungsvereins Neukirchen Kr. Moers.

’n Hoseakommentaar sal altyd die belangstelling wek van teoloog en Bybelleser; want daar is wel nouliks een boek onder die Outestamentiese geskrifte waar die liefde van God as teleurgestelde en nogtans troublywende en heilbewerkende so sterk en ontroerend betuig word as in die boek van die profeet wat as troublywende eggenoot van ’n oorspelige vrou en haar nakroos in sy persoonlike lewe en gesinsverhouding simbool en afskaduwing en beliggaming was. Die nuwe werk van Prof. WOLFF stel in geen opsig teleur nie; ja, dit oortref veeleer die verwagtinge. Treffende vertalinge word gebied; soos 1:1 „Das Wort Jahwes, das an Hosea . . . erlangen ist” („gebeur, geskied het”; baie beter as die gebruikelike „gekomm het”); 1:2 „Wie Jahwe anfang, durch Hosea zu reden”; vs. 6b „nicht mehr schenke ich Israels Haus mein Erbarmen, entzieh’s ihnen vielmehr”; vs. 9b „Nicht-mein-Volk seid ihr, und Ich — Ich-bin-nicht-da für euch” (waarin die betekenis van die Jahwe-naam deurklink); 2:17b (Afr. :14b) „Dorthin wird sie willig folgen” (i.p.v. Afr.: „antwoord gee”); 4:1b „Es fehlt Zuverlässigkeit, es fehlt Gemeinschaftssinn, es fehlt das Wissen um Gott im Lande”; 7:8 i.p.v. die aktiewe „vermeng hom met” beter: „laat hom meng met”; ook vertalinge gegrond op nuwe filologiese ondersoekings soos: 4:3a „die land droog uit”, i.p.v. „treur”; 4:18 „Sie lieben, ja sie die Schande der Schamlosen”, i.p.v. „Hulle vorste (lett. „skilde”) is versot op skande”; 5:12 „maar Ek is soos etter vir Efraim”, i.p.v. „soos ’n mot”. Minder juis lyk my die wysiging van die Masoretiese teks en teksindeling in 4:10, 11, 12, („vereer” is hier ’n goeie uitdrukking, vgl. met ’n god as objek Ps. 31:7; Spr. 27:18, Jona 2:9; „My volk” behoort

ritmies by vs. 12, en sonder „My volk” en „hoerery” is vs. 11 m.i. te kort en te inhoudsloos. Ook in 5:11a sou ek die Masoretiese vokalisasie wil behou en nie „mishandel is die reg” nie, maar „verkrag in sy reg” vertaal (as teenrede van die profeet se gehoor), terwyl die vertaling in vs. b „es war verpicht” („verlekker, versot, belus”) die hooghartige van die Hebr. term misken, wat bedoel: „dit het hom behaag”, „hy het daartoe besluit”.

Interessant is die onderkenning van die passasies 1:2 — 9 en H. 3 as tot ’n besondere stylsoort te behoer, nl. die sgn. *memorable*, Grieks *apomnēmoneuma*, waar die nuwere literatuurwetenskap onder verstaan ’n gedagtenis- of herinneringsverhaal aan ’n feitlike gebeure, ’n soort „gestolde gebeure”, ’n berig wat nie slegs wil verhaal nie, maar ’n samevattende verstaan wil gee en dien, dog steeds met neiging tot vermelding van die konkrete; hierby kom dan veral in H. 3 die bedoeling van ’n „Zeichenhandlung”, ’n profetiese handeling wat die toekoms afbeeld en aankondig en bewerk. Pragtig is die tipering van H. 1:2 — 9 as die donker *coulisse* (toneelskerm, toneelagtergrond) waarteen die wonder van die nuwe boodskap van Hosea des te helderder opstraal (S. 11).

Die onderkenning van genoemde passasies as *memorabilia* sluit die opvatting van hulle as allegorie uit. Die tweede voorgestelde opvatting, vnl. van 1:2 — 9 nl. as letterlike, chronologies-biografiese weergawe van goddelike bevel aan die profeet skyn dan voor die hand te lê, en word dan ook deur WOLFF voorgestaan. Die besware hierteen is reeds deur L. H. K. BLEEKER, *De kleine profeten*, I, Hosea, Amos, Tekst en Uitleg, Groningen 1932, bl. 126 — 129 uitvoerig en m. i. oortuigend uiteengeset. Hoe beswaarlik hierdie opvatting is, blyk ook uit WOLFF se verklaring van die uitdrukkinge *’ēšet zen’anīm* en *jaldē zen’anīm* as afgodiesgesinde vrou en kinders; hy verstaan daaronder ’n seksuele Baälsdiens-toegewyde vrou Baälsvereëster, en kinders, wat hulle geboorte dank aan ’n vreemde god. As hy dan hier onder verstaan „’n moderne, deursnee Israelitiese vrou, geen besonder slegte uitsondering nie, maar verteenwoordigster van die kontemporêne Israel”, (S. 14), dan ontnem hy aan die goddelike bevel al die besondere; dan doen Hosea maar net wat die massa van sy tyd- en volksgenote doen. Die enigste bevredigende verklaring wat oorbly is die sgn. (van menselike kant) retrospektiewe, deur BLEEKER e.a. voorgestaan, waarby WOLFF tereg opmerk, dat dit van Gods kant natuurlik prospektief was.

Dit is baie verheugend dat die skrywer H. 3 verstaan van dieselfde vrou as H. 1, en daarmee die misvatting van ’n tweede huwelik van Hosea afwys, wat aan die profetiese „teken”- betekenis van Hosea se huwelik die diepste sin en hoogste heilsboodskap ontnem. Die betekenis van *kârâ* in 3:2 word S. 76 wel goed ontleed, behalwe dat die misprysende sin: „as handelswaar koop, by veiling, vendusie, auksie koop” nie genoeg aangevoel is nie (vgl. ook VAN SELMS, *Marriage and Family Life in Ugaritic Literature*, London 1954, p. 76). Dat die slaweprys vir die vrou betaal,

sou wys op Hosea se minvermoëndheid en offerbereidheid (S. 77) lyk my 'n misvatting.

Die skrywer siter herhaaldelik ook Nederlandse literatuur soos van BLEEKER, VAN GELDEREN, VRIEZEN, DEDEN. Die Nieu-testamentiese perspektiewe wat hy gee, is boeiend, maar somtyds wel te vergesog, soos wanneer hy in die naamgewing van Hosea se kinders 'n voorafskaduwing van die *incarnatio verbi* sien (S. 20, 21, 23, 31). Die kenmerkende opskrifte van die perikope is gewoonlik baie goed gekies en geformuleer, somtyds soos by 2:4 — 17 (Afr. 1 — 14) en by 5:8 — 7;16 wel minder geslaag. Eweas ZIMMERLI is hy nie bevrees om groot komposisie-eenhede aan te neem nie (5:8 — 7:16). Baie belangrik is sy verwysing na die samegaan van Uittog-, Woestynreis- en Wetgewingstradisies by Hosea (S. 154). So is ook hierdie kommentaarwerk 'n goudmyn vir die geduldige grawer.

B. GEMSER

Kurt Galling, *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. Band II, III en IV (Dritte Ausgabe).

Sinds die vorige bespreking in die *Studies* (14/II en III) het daar alweer drie verdere, volledige bande van die monumentale en gesaghebbende R G G verskyn. Band II loop van die letter D tot G, Band III van H tot Kon, en Band IV van Kop tot O.

In Band II onder die trefwoorde *Diakon* en *Diakonie* vind ons, om maar 'n steekproef te maak, 'n besonder interessante uiteensetting rondom hierdie amp. Sorgvuldig word die Bybelse gegewens oor die diaken en sy amp aangetoon en vervolgens deur *W. Jannasch* wat hierdie artikel opgestel het, die ontwikkelingsgang van hierdie amp in die verskillende Kerke aangetoon. Jannasch toon byvoorbeeld ook aan dat die vroulike diaken reeds in die XVIIe Eeu in Hollandse en sommige Duitse gemeentes werklikheid was! Die O.T. Joodse agtergrond van die diakensamp word egter nie in hierdie artikel behandel nie.

Vervolgens word in die artikel *Diakonie* deur *H. Wagner* ook 'n deeglike uiteensetting gegee. Slegs om aan te toon hoe omstandig hierdie artikel opgestel is, kan die sub-opskrif onder *Diakonie* aangehaal word. Dit is : 1. Ursprung und Sinn . . . 2. Urbild . . . 3. Entfaltung der D. in der alten Kirche . . . 4. D. im MA und in der Reformationzeit . . . 5. Der Weg der D. in die Gegenwart.

In hierdie selfde band kry ons uitmuntende artikels, om maar slegs 'n paar te noem, oor *Entmythologisierung*, *Erbauung* en *Erbauungsliteratur* waar by laasgenoemde 'n duidelike oorsig oor die wese van die stigtelike lektuur (eintlik het ons in Afrikaans of selfs in Nederlands nie 'n woord waar ons die begrip *Erbauung* presies mee kan weergee nie) gegee word. Hier word gestel dat hierdie tipe lektuur die bevordering en die uitbouing van die geestelike lewe van die gelowige wil dien en dat dit daarom 'n sielsorgerlike funksie wil oefen. Die dogmaties-etiese element in die stigtelike lektuur wil juis die christendom van die praktyk dien. Vir my

gevoel kon die skrywer die baie sterk etiese element van die stigtelike lektuur wat uit die piëtisme voortkom, sterker beklemtoon het. 'n Uitmuntende historiese oorsig, waarin my beswaar, so ewe genoem, gedeeltelik onderskep word, gaan saam met die definiërende inleiding.

'n Artikel wat besondere vermelding verdien is dié oor *Gebet*. Hier word die Gebed in agtereenvolgende artikels behandel onder die volgende opskrifte : I Gebed und Gebetsitten, religionsgeschichtlich; II Im AT; III Im Judentum; IV Im NT; V Kirchengeschichtlich; VI Dogmatisch. Hierdie Artikel alleen, wat 'n magdom materiaal asook verwysings na uitvoeriger en standaardwerke oor die gebed bevat, is al iets wat die algemeen-hoë gehalte van die R G G weereens onderstreep. Van dieselfde uitvoerige aard is die artikels *Geist*, *Heiliger Geist*. 'n Besonder mooi en duidelike uiteensetting van die Pauliniese Pneumatologie van die hand van E. Kasemaann word hierin ook aangetref.

Van besondere interesse is ook G. F. Vicedom se artikel oor *Gemeindefaufbau in der Mission*, die vyfde onderdeel van die artikel wat oor en rondom die woord *Gemeinde* geskrywe is. Die interessantheid van hierdie artikel sou inderdaad verhoog gewees het as daar duideliker verwys is na die historiese agtergrond wat hier ook van belang is. Andermaal blyk wel dat die XIXe Eeuse sendelinge soveel as moontlik getrag het om die christelike gemeente wat in die heidendom ontstaan het, nie heeltemal los te maak van die natuurlike volksverband nie omdat dit beteken dat die gemeente in 'n lugleegte te staan kom. Die XXe Eeuse tendens om ten alle koste en sonder inagneming van die agtergronde en natuurlike verbonden-hede soos taal, familie, kultuur ens. almal wat christengelowige is, byme-kaar te gooi, word nie behandel nie. Uit die Suid-Afrikaanse situasie word alleen die gegewens wat oor die Morawiese sendingbeleid beskikbaar is, verwerk. In ieder geval maak hierdie artikel 'n enigszins nuwe indruk omdat soveel wesenlike probleme wat hier lê, nie aangedui word nie.

'n Besonder lang artikel word gewy aan *Gesangbuch* en aan *Geschichte*. Jammer genoeg word hier geen kennis geneem van H. Berkhof, *Christus de Zin der Geschiedenis* nie. Dit wys enersyds op die feit dat die R G G 'n duidelik Duits-teologiese aanpak het en dat daar nie altyd eweveel aandag gegee word aan belangwekkende publikasies buite die Duitse teologie nie. Band II word afgesluit met die trefwoord *Gymnasium*.

Band III se eerste lang artikel van belang word onder die woord *Heilig* gevind. 'n Besonder lang en interessante artikel is die van H. Conzelmann oor *Jesus Christus* waar 'n paar begeleidende artikels ook nog bykom.

Van meer as gewone waarde is die artikelreeks oor die woord *Kirche*. Dié word in volgorde fenomenologies; histories . . . in die oer-christendom; dogmenhistories; dogmaties; prakties-teologies; kerkregtelik . . . rooms en luthers en sektaries, behandel. Oor die eenheid van die Kerk word baie kort gehandel en geen probleme wat hier bestaan, soos byvoorbeeld die waarheidsvraag, word eers aangestip nie. In 'n lang artikel oor

Kirche und Staat van U. Scheuner word die verskillende verhouding wat bestaan het en bestaan vanuit die lutherse teologie benader, terwyl die roomse posisie deur H. Barion uiteengesit word. Geen besonder nuwe gesigspunte word hier ontwikkel nie. Die samevatting van die gepubliseerde materiaal is egter insiggewend.

Kirchenbau is ook 'n besonder mooi en voortreflik gelliustreerde artikel wat nie net die oudste kerklike argitektuur beskrywe nie maar ook genoeg aandag aan die moderne kerklike boukuns gee. Die fotos van moderne kerkgeboue sluit ook kerke uit Amerika en Nederland in. Geen vermelding hoegenaamd word gemaak van die moderne kerkboukuns hier te lande nie wat o.i. beslis 'n leemte is daar hier verskillende moderne kerkgeboue is wat argitektonies netsogoed indien nie beter as sommige van die gefotografeerde moderne kerke in Europa is nie.

Onder die trefwoord *Kirchenrecht* word naas die roomse posisie ook die lutherse kerkreg in oënskou geneem terwyl die kerkregtelike sisteme van die calvinistiese kerke nie ter sprake kom nie, Dit onderstreep andermaal die hoek waaruit die R G G voortkom. Die derde Band eindig met die trefwoord *Konzile* van H. Barion.

Die IVe Band van die R G G waarvan die laaste *Lieferungen* nog nie ontvang is nie, begin met die trefwoord *Kopenhagen* en loop vandaar verder tot by die letter O. Die eerste artikel in hierdie band wat my aandag getrek het, is dié onder die trefwoord *Krieg* wat ook weer in verskillende onderafdelings behandel word. 'n Uitmuntende artikel van H. Gollwitzer oor *Krieg und Christentum* word hier aangetref. Gollwitzer wys byvoorbeeld daarop dat die waardering van oorlog in die vroeë Kerk sterk uiteenlopend was en dat daar geen algemene beginsel opgestel is nie. Opmerklik is die verwysing dat die Konsilie van Arles in 314 besluit het om alle drosters uit die leër met die kerklike ban te straf! Die historiese agtergrond word deeglik behandel en dan word vir die huidige die moontlike gebruik van atoomwapens of die voer van 'n bakteriologiese oorlogsvoering ook in rekening gebring. Tot 'n eenduidige, pasifistiese afwysing van die oorlog kom Gollwitzer egter nie en sy eindstellings is heelwat meer verantwoord as sommige pasifistiese opmerkings oor die oorlog wat hier te lande ten beste gegee word.

Aan die begrip *Liturgie* word 'n uitvoerige bespreking gewy. 'n Dergelike uitvoerige behandeling word gegee van *Luther* deur H. Bornkamm terwyl 'n uitvoerige karakteristiek van sy teologie deur G. Ebeling gegee word.

Onder die trefwoord *Menschenrechte* word merkwaardig genoeg nie 'n uiteensetting gegee van die Skrifgegewens in hierdie verband nie. Sou dit wees omdat hierdie begrip geen skriftuurlike fondament het nie? Lang artikels van deeglike aard en goedversorgde inhoud word andermaal aangetref onder *Messe*, *Messias*, *Methodismus* en *Moses*.

Hierdie uitvoerige bespreking van die verskene drie bande van die R G G wat nog nie in die Studies bespreek is nie, wil hoofsaaklik die belangstelling vir hierdie uitstekende uitgawe opwek. Sonder gevaar van oorskating kan gestel word dat dit 'n ensiklopedie van die hoogste orde is en wat feitlik in elke teologiese boekery tuishoort. Graag wil ons hierdie uitgawe aanbeveel en die hoop uitspreek dat die R G G ook in ons land 'n ruime afset sal vind.

A. D. Pont.

Hervormd Dagkalender 1961, Boekencentrum NV., Den Haag.

Dit is 'n skeurkalender wat 'n kort oordenking vir elke dag bevat. Die medewerkers hieraan is 'n aantal bekende nederlandse teoloë. Hoewel die oordenkings kort is — tagtig tot honderd woorde elk — is dit van goeie inhoud en verantwoord.

Agter op die blaadjies wat die oordenkings bevat, word of opeenvolgende biografieë van belangrike en interessante kerkhistoriese figure gegee of artikels van aktuele aard of iets dergeliks. Die gehalte van hierdie stukkie is wisselend. Een daarvan, 'n biografietjie van Dr. J. T. van der Kemp, is maar baie power. Daar word gestel dat Van der Kemp met nog enige nederlandse sendelinge(!) op „Afrika's Westkust” gearbei het. As die Kaapkolonie en dan veral die oostelike deel daarvan, deel van Afrika se weskus is, dan is ek geneig om die opmerkings oor Van der Kemp se „positiewe” betekenis vir die sending en die uitbreiding van die Kerk in [Suid]Afrika ook nie te ernstig te neem nie. Merkwaardig dat soiets moontlik is terwyl daar tog 'n behoorlike, hoewel geensinds volledige, biografie van Van der Kemp in die *Biographisch Woordenboek van Protestantse Godgeleerden in Nederland* van De Bie en Loosjes voorkom!

A. D. Pont.

De Kerk en de Pinkstergroepen. Herderlijk Schrijven van de Generale Synode der Nederlandse Hervormde Kerk, Boekencentrum NV., Den Haag. 1960. 79 blz.

Met hierdie *Herderlijk Schrijven* wat waarskynlik minder heftige reaksies sal ontlok as dié oor Nederlands Nu-Guinea indertyd, wil die nederlandse Kerk leiding gee ten opsigte van die vrae wat deur die sektariese Pinkstergroepe oor en rondom die Pneumatologie gestel word.

Reeds in 1957, so word gestel, het die Provinsiale Kerkvergadering Groningen 'n „Pastoraal Schrijven inzake de Pinksterbeweging” die lig laat sien vanweë die toenemende aktiwiteite van die sg. Pinkstergroepe in Nederland (bls. 9) Terselfdertyd word gestel : „ . . . wij kunnen niet ontkennen, dat vruchten en gaven van de Geest vaak onder ons gemist worden, en dat er in de kerk een groot tekort is aan 'betoon van Geest en Kracht' (Kor. 2:4)”. Vanweë hierdie twee redes én omdat die Pinkster-

groepe self in toenemende mate kontak met die Kerk gesoek het, al was dit ook net op die hoogste vlak, wil die *Herderlijk Schrijven* aanspraak op die aandag van die lidmate van die Kerk maak.

By die historiese inleiding word as prototipe van die Pinkstergroepe die Montaniste van die tweede Eeu genoem en vandaar word gewys op die navolgers van hierdie beweging in die Kerkgeskiedenis. Hierdie stroming het in die vorige Eeu aanleiding gegee tot die ontstaan van die Katholieke Apostoliese Gemeente van Irving in Londen (die oorsprong van die „Apostoliese” -sekte wat hier in ons land ook gevind word). Gedurende die vorige Eeu het hierdie tipe beweging sterk na vore gekom in Amerika en dan word verwys na die *revival*-bewegings wat onder leiding van Moody en Sankey gestaan het. Hoewel hierdie beweging ook deels binne-kerklik gebly het (soos byvoorbeeld die „opwekking” van die sestigerjare van die vorige Eeu in die Kaapse N. G. Kerk), het dit ook ’n sektariese kant gehad.

In ’n duidelik omlynde hoofstuk *De Boodschap van de Pinkstergroepen* word die onderskeidende boodskap van hierdie groepe uiteengesit terwyl in ’n volgende hoofstuk die antwoord van die Kerk op die *Geestesdoop, tongetaal, (groot) doop na belydenis, die charismatiese leierskap* (teenoor die amp van die Kerk) gegee word. Uit hierdie twee hoofstukke blyk duidelik die verskil tussen die meer subjektiewe eksegese van die Pinkstergroepe en die meer objektiewe verstaan van die Skrif deur die Kerk. Die werkie word afgesluit deur ’n slothoofstuk *De Kerk en de vraag naar de vervulling met de Heilige Geest*.

Hierdie *Herderlijk Schrijven* wat gekenmerk word deur ’n poging om die Pinkstergroepe reg te verstaan, sal ook vir ons van waarde kan wees omdat hierdie selfde groeperinge ook in Suid-Afrika bestaan. Hierdie boekie word met graagte aanbeveel.

A. D. Pont.

Documenta Reformatoria. Teksten uit de Geschiedenis van Kerk en Theologie in de Nederlanden sedert de Hervorming. Onder redaksie van Proffe, J. N. Bakhuizen van den Brink, W. F. Dankbaar, W. J. Kooiman, D. Nauta en Ds. N. van der Zijpp.

Uitgewer: J. H. Kok NV., Kampen 1960. Deel I, 507 blz.

Die uitgewer J. H. Kok N. V. het met die uitgawe van die eerste deel van hierdie *Documenta* alreeds die dank en welwillendheid van alle liefhebbers van die kerkgeskiedenis, en dan in die besonder van die Nederlandse kerkgeskiedenis, verdien. Daarby is ’n woord van dank teenoor die redaksie wat hierdie teksuitgawe versorg seker óók op sy plek. ’n Hele aantal medewerkers het die redaksie in sy taak bygestaan en die resultaat is werklikwaar iets waaroor ons ons alleen maar kan verheug.

Hierdie uitgawe kan die beste getipeer word as ’n uitmuntende, goed geselekteerde bronne-publikasie ten dienste van die Nederlandse kerkgeskiedenis. Dit is juis so waardevol vir diegene wat belangstelling vir die

nederlandse kerkgeskiedenis het, maar wat nie die geleentheid het om die bronne self te bestudeer nie. Die publikasie van hierdie uitmuntende werk vergelyk besonder goed met dergelike bronne-publikasies, waarvan daar beslis nie veel bestaan nie. Onwillekeurig het die vraag by my opgekom wanneer dit hier te lande moontlik sal wees. Die bronne-publikasies wat hier bestaan, het alleen betrekking op die geskiedenis van die Ned. Gereformeerde Kerk en gedeeltelik op die Hervormde Kerk maar geen omvattende bronne-publikasie van die Suid-Afrikaanse Kerkgeskiedenis is nog ooit hier onderneem nie.

Om terug te kom. Hierdie boek is in sestien onderafdelings verdeel en strek tot by die sewentiende Eeu. Die titels van die verskillende afdelings is as volg:

- I Voorlopers der Hervorming.
- II De Hervormingsbeweging (tot ongeveer 1530).
- III Anabaptisten en Doopsgezinden in de Zestiende Eeuw.
- IV Groei der Hervorming. Vervolgingen.
- V Reformatorische Refreinen en Liederén.
- VI Consolidering van de Hervorming in de Staat.
- VII De Vestiging der Gereformeerde Kerk (tot ongeveer 1600)
- VIII Theologen uit de Zestiende Eeuw.
- IX Remonstranten en Contra-remonstranten.
- X De Nationale Synode van Dordrecht 1618—1619.
- XI Bijbelvertalingen.
- XII De Remonstrantsche Broederschap.
- XIII Kerkgeschiedschrijving.
- XIV—XVI Kerkelyk Leven en Theologie in de Zeventiende Eeuw.

Tot voordeel van vele wat nie so maklik latyn of frans lees nie en waarskynlik om die leserskring uit te brei, is die tekste in dié tale ook in nederlands vertaal.

Dit is moeilik om hierdie uitgawe na waarde te skat omdat alleen die gebruik die waarde hiervan sal bewys.

Deel II sal waarskynlik spoedig verskyn en behoort netso goed versorg en van dieselfde hoë gehalte te wees. Hierdie deel is beslis aanbevelenswaardig, en ek hoop dat dit hier ook 'n ruime afset sal vind.

A. D. Pont.